

9 november: veel grote geschiedenis op één dag

[Achtergrond](#) - 9 november 2023 - Auteur: Lynn Stroo

Er is geen dag in de Duitse geschiedenis waarop zoveel grote gebeurtenissen plaatsvonden als op 9 november. In 1918 veranderde Duitsland in één klap van een Keizerrijk in een republiek; in 1923 pleegde Adolf Hitler zijn *Bierkellerputsch*; in 1938 vernielden de nazi's tijdens de *Reichspogromnacht* synagogen en joodse bedrijven, waarbij vele doden vielen; en in 1989 viel op deze dag in Berlijn onverwacht de Muur.

9 november wordt in Duitsland ook wel *Schicksalstag* genoemd: de dag van het lot. Er wordt gevierd en herdacht. In heel Duitsland vinden deze dagen herdenkingen plaats voor de joodse slachtoffers van de *Reichspogromnacht* - in Nederland bekend als *Kristallnacht*, precies 85 jaar geleden. Die worden dit jaar extra getekend door de bloedige aanslag van terreurorganisatie Hamas op Israël op 7 oktober.

In de nacht van 9 op 10 november 1938 vernielden de nazi's talloze synagogen en joodse bedrijven en woningen. In de nacht zelf vielen volgens de autoriteiten 91 doden, maar historici gaan ervan uit dat het er in werkelijkheid meer waren. In de periode daarna stierven nog veel meer mensen aan de gevolgen van het geweld. Ook pleegden veel mensen zelfmoord. Het Duitse historische [naslagwerk LeMo van het Deutsches Historisches Museum](#) spreekt van 1.300 doden. Ruim 30.000 joodse mannen werden in concentratiekampen gestopt.

Bij de centrale herdenkingsbijeenkomst van de *Reichspogromnacht* in de Beth Zion-synagoge donderdag in Berlijn zei kanselier Olaf Scholz in [een toespraak](#) dat elke vorm van antisemitisme de samenleving vergiftigt, zowel toen als nu. Ook de [Bonsdag stond vandaag stil](#) bij de gebeurtenissen van 85 jaar geleden en bij het oploeiende antisemitisme in Duitsland sinds de oorlog tussen Israël en Hamas.

Dit jaar werd de 100.000ste *Stolperstein* (letterlijk: struikelsteen) gelegd: kleine messing [gedenksteentjes](#) die in Duitsland en ver daarbuiten herinneren aan joodse en andere slachtoffers van de nationaalsocialisten. Op elk steentje staan de naam, de geboortedatum en verdere gegevens over het lot van het slachtoffer. Het is een initiatief van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig en sinds een aantal

jaar worden er ook *Stolpersteine* gemaakt in een [werkplaats in Amsterdam](#). Na verloop van tijd worden de messing plaatjes vuil. Daarom wordt op 9 november opgeroepen de gedenksteentjes in je eigen straat of wijk te poetsen. In talrijke Duitse steden worden *Stolperstein-Putzaktionen* gehouden. Daarbij maken mensen gezamenlijk de gedenksteentjes schoon als gebaar tegen antisemitisme.

Hitlers *Bierkellerputsch*

Duitse media besteden deze dagen ook veel aandacht aan een andere historische gebeurtenis, precies 100 jaar geleden: de mislukte staatsgreep van Adolf Hitler in 1923. Hitler was voorman van de NSDAP, de extreemrechtse nationalistische beweging die doordrongen was van haat tegen de jonge Weimarrepubliek.

In de Bürgerbräukeller in München, waar op dat moment een deel van de Beierse regering bijeen was, schoot Hitler met zijn pistool in het plafond en dwong de aanwezigen hem te steunen: zijn coup poging was begonnen. Geïnspireerd door de fascistische mars op Rome van de Italiaanse leider Benito Mussolini (1922) probeerden Hitler en de zijnen van de algehele crisis in Duitsland gebruik te maken en de macht in München te grijpen. Het plan was om vanuit München in een mars naar Berlijn te gaan, om de regering omver te werpen.

Hitler koos de datum 9 november bewust. Het was de dag waarop in 1918 de [Novemberrevolutie](#) plaatsvond: keizer Wilhelm II ontvluchtte Duitsland na het verlies van de Eerste Wereldoorlog en nog diezelfde dag riep de sociaaldemocraat Philipp Scheidemann vanaf het balkon van de Rijksdag in Berlijn de republiek uit.

Maar Hitlers *Bierkellerputsch*, zoals de coup poging van 1923 de geschiedenisboeken inging, mislukte. Vrijwel direct na het uitroepen van de 'Nationale Revolutie' werden de NSDAP'ers uiteengedreven door de politie, waarbij veertien putschisten en vier politiemensen om het leven kwamen. Hitler ging de gevangenis in, waar hij zijn politieke autobiografie 'Mein Kampf' schreef.

Crisisjaar 1923

Nu, honderd jaar later, blijkt uit een [recente studie](#) dat 6 procent van de Duitsers een dictatuur zou steunen. Zijn er parallellen te trekken tussen de Weimarrepubliek, waarin Hitlers coup poging plaatsvond, en vandaag? "Ja", zegt de Duitse historicus Paul-Moritz Rabe tegen nieuwssite [Tagesschau](#). Hij is hoofd van de afdeling onderzoek van het nazi-documentatiecentrum in München. Als een van de overeenkomsten noemt hij de inflatie, die mensen sterk in hun portemonnee voelen. In 1923 was er sprake van hyperinflatie. Die was vele malen ontwrichtender dan de huidige prijsstijgingen. Maar, zo zegt Rabe: "Economische crises werkten toen en nu radicaliserend." De angst voor achteruitgang voedt het

verlangen naar simpele antwoorden en verlossersfiguren, legt hij uit. En op politieke debatten heeft die angst een polariserend effect.

Volgens historicus Peter Longerich, die een boek schreef over crisisjaar 1923, werd met het neerslaan van Hitlers coup poging het rechts-nationalisme de kop ingedrukt, maar het verdween niet. De lessen liggen volgens Longerich voor de hand: "Als je in zo'n grote crisis komt als in de herfst van 1923, moet je die vroegtijdig bestrijden." De overheid had eerder al de economische situatie moeten verbeteren en rechtse netwerken moeten tegengaan. Lees meer op Duitslandweb: ['Coup en inflatie: ook 1923 was een Duits crisisjaar'](#).

Val van de Muur

9 november wekt bij veel Duitsers als eerste associaties op met de dag waarop in 1989 onverwacht de grens tussen Oost- en West-Berlijn openging, onderzocht [onderzoeksbureau Forsa](#) in 2021. Dit historische moment - aangeduid als 'de val van de Berlijnse Muur' staat de meeste Duitsers die het meemaakten in het geheugen gegrift. De blunderende DDR-politicus Günter Schabowski die op 9 november 's avonds per ongeluk live op tv zei dat de grenzen "per direct" open waren, veranderde de geschiedenis.

In Berlijn wordt de [val van de Muur](#) jaarlijks herdacht bij het monument aan de Bernauer Strasse. In die straat liep de Muur direct langs de huizen: de façades waren Oost-, de stoep was West-Berlijn. In de zomer van 1961, [toen de Muur werd gebouwd](#), sprongen hier mensen uit het raam richting Westen. Het kon maar even, al snel moesten de bewoners verhuizen en werden de huizen dichtgemetseld. De Bernauer Strasse is nu een van de weinige plekken in de Duitse hoofdstad waar de Muur nog zichtbaar is.

Zie ook op Duitslandweb:

[Interviewserie 'Toen de Muur viel'](#), waarin Oost-Duitsers vertellen over hoe de gebeurtenissen van toen nu nog steeds een rol spelen in hun leven

Interactieve tijdlijn 'Val van de Berlijnse Muur':

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/57246/9-november-veel-grote-geschiedenis-op-een-da>

